

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 10. De quæstionibus, quæ mouentur circa obligationem ad
restitutionem ratione participationis in iniusta acceptione,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78322](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78322)

prum: nimirum pro odio & perverso zelo: nam dolus propriè sumptus, videlicet pro fraudulenta alterius deceptio-
ne, potest inducere obligationem ad restitutionem. Etenim
qui alterum fraudulenter decipit, vt ad res ipsius diripiendas
viam aperiat furi, cum sic decepto faciat iniuriam, tenetur ad
restitutionem damni quod ille ideo perpeffus est: vt qui fini-
xit arcem esse clausam, vel aliquid fraudulenter dixit, aut et-
iam fecit vnde dominus deceptus eam furibus apertam reli-
quit, tenetur ad restitutionem damni inde secuti: & sic de
similibus. Adde quod Petrus à Navar. consequenter expref-
sit num. 132. eum qui verbis, aut signis aliis ostendens se ta-
citurum alium dubitantem & extimescentem confirmaret,
ac determinaret ad damnum dandum, qui alioqui timore ne ma-
festaretur non fuisset id ausus, non esse excusandum à restitu-
tione: quoniam causa est positiva damni illati, ad modum siue
consentientis siue consulenti, siue adiuvantis.

95. Inferitur tertio: qualiter iudicandi sint ad restitutionem
teneri vel non teneri famuli non impediens cum possunt,
damna quæ domino ipsorum inferuntur. Si enim data
sint eis cura aut custodia earum rerum, circa quas dam-
num inferitur, ad restitutionem tenentur, sicut ij qui peculia-
riter ad hoc accepissent stipendium, vt essent earumdem cus-
todes, & circa eas inuigilarent: nam & ipsi contra iustitiam
peccant non impediendo. Idem iudicandum est etiam de il-
lis quibus traditur clavis loci, in quo res aliquæ referuntur,
si permittant inde aliquid furripi, cum possint impedire: nisi
fortè iuxta eam doctrinam quam habet Petr. à Navar. in seq.
num. 139. & 140. taceant eo quod furripiens sit amicus, aut
consanguineus domini, quem credit id gratum habiturum,
aut facile daturum accipiendi facultatem; adeoque factum
ei placiturum si resciat: quamvis fortè modus facti, qui est
accipiendi sine sua facultate, displicitur sit. Quando verò
vnus famulus videret alterum accipere de rebus quarum cu-
ra non esset sibi commissa, & taceret, non teneretur ad resti-
tutionem: quia non videretur peccare contra iustitiam, sed
solum contra charitatem.

96. Inferitur quarto, stipendium ad obseruandum & defe-
rendum eos quires exportant non soluto vestigali debito,
aut piscantur vel venantur in locis prohibitis, teneri restituere
id quod hi soluere debebant; nempe vestigal & quo iniu-
ste defraudatus est dominus, cuius loco positus erat custos,
similiterque valorem rei per venationem aut piscationem
acceptæ. Nam iniuste causa fuit talis acceptionis damnosæ:
quandoquidem ratione officij quod gerebat, tenebatur ex
iustitia eam impedire. Attamen ex Nauarr. Enchir. cap. 25.
num. 34. non tenetur ad restitutionem pœnarum quas incur-
rissent acculati: cum neque hi ad illas subeundas ante iudi-
cis sententiam tenerentur. Quod autem Syluester verbo
Pœna & Med. in Cod. De reb. restit. ille quæst. vit. & bic q. 15. in
fine, contrarium docent: locum habet in eo qui speciali iura-
mento aut pacto se obstrinxit, loca quorum est constitutus
custos, ita custodire, vt dominus vel collector ipsius, nec de-
bitis defraudetur gabellis, nec pœnas iure illi debitas amit-
tat.

97. Hic nota ex Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 122. 123. & 124.
(quod etiam tractat Petrus à Nauartus lib. 3. cap. 4. numero
126. 127. & 128.) mortaliter peccare custodem si abscondat
se ne videatur, vt habeat quos mulctet. Nam illa sua abscon-
sione, est alteri causa peccati, participatque in iniusta acce-
tione: ob quam tenetur ad restitutionem damni per eam il-
lati; nisi ideo excusetur, quod id fecerit, vt semel deprehen-
si cauerent tale quid denuo attentare. Ipsum verò contra iu-
ramentum aut fidelitatem non peccare tacendo; immo com-
mittere contra iustitiam manifestando eos, qui ingrediun-
tur loca ei commissa ad accipiendum aliquid premie necesse-
sitate ipsi nota: aut certe nullum illati damnum: vt sylvam
ingredientes ad colligenda ligna iam arida excisa & dereli-
cta; vel quia talis prohibitio est iniusta & tyrannica. Id enim
perinde est ac si infanti litem exciret: ideoque tenebitur ta-
libus restituere damnum, quod sine sua culpa incurrerint in
eo casu.

98. Inferitur quinto: medicum si ægrotus cuius curam susce-
pit, ex crassa ipsius ignorantia vel malitia motiatur; vel con-
trahat nouam infirmitatem, teneri ad restitutionem. Quod
pari ratione dicendum est de Aduocato respectu clientis, cu-

ius patrocinium suscepit. Et ad confirmationem facit aper-
ta ratio quam habet Medina in Cod. De reb. restit. quæst. 9.
his verbis: Qui alienam rem aut alteri debitam quando tene-
tur non reddit, oportet illum pro interesse satisfacere, quod
alii ex eius non redditione patiuntur. Cum ergo præfate
personæ specialiter, & obligatione personali teneantur ope-
ram & diligentiam in altorum vtilitatem apponere, & non
apponunt; perinde est ac si rem aliis debitam, idque cum eorum
quibus debita est iudicatur, retineant: ac proinde tales tenentur ad
interesse.

Inferitur sexto: Principes, Iudices, Prætores, & iustitiæ mi-
nistros teneri ad restitutionem; si latrocinis, aliisve crimini-
bus damnosis non obstant: siue ob aliquam negligentiam,
siue ob respectum aliquem humanum. Secus quando sine
gravi incommodo obuiare nequeunt: non enim tenentur
qui idquam temere facere, se que manifestis periculis expo-
nere, nisi grauis Reip. necessitas postulare vt vt D. Thoma
& Syluestro habet Nauarr. in Enchir. cap. 17. num. 20. sub fine.
Quod etiam docet Sotus lib. 4. De iust. & iure quæst. 7. in fine
art. 3.

Inferitur septimo: testes in iudicio legitime interrogatos,
si veritatem occultent, siue mentiendo, siue tacendo, siue dil-
simulando, teneri ad restitutionem, quia cum ex officio tan-
quam publicæ quædam personæ veritatem aperire tenean-
tur, tunc peccant contra iustitiam. Hoc expresse tenet Medi-
na & Nauarr. Ille in ead. quæst. 9. in solutione quartæ obie-
ctionis, & hic in Enchir. cap. 17. num. 133. & in cap. 25. nume-
40. Ratioque est, quia iustæ leges actori ac reo ius tribuunt
quoad testem, vt ab eo valeant legè iustitiæ testimonium ve-
ritatis exigere. Quod si extra iudicialiter testes interrogan-
tur, siue à parte, siue à Iudice quidem, sed nõ iudicè, nec ve-
lint veritatem manifestare, non tenebuntur ad restitutionem:
etiam si fortè peccent. Ratio est, quam Medina tangit ibid.
quia in eo tantum peccant contra charitatem, cum non sub-
eant munus & officium iustitiæ, nisi respectu habito ad iu-
dicium: vnde extra illud non peccant contra iustitiam. Pari
fundamento nititur, quod Tutores, & Curatores tenentur
ad restitutionem damnorum illatorum bonis pupillorum,
& minorum sibi commissorum, quæ non impediuerint cum
possent: non item illatorum aliis, si qui fortè cum ipsis pu-
pillis aut minoribus eadem bona habuerint communia.

Inferitur octauo: quod si iustitiæ minister volens impedi-
re ne damnum inferatur, aliquid ipsum prohibeat, is tene-
tur ad restitutionem eiusdem damni inde secuti: quandoquid-
dem peccat contra iustitiam impediendo eum qui ex iustitia
obuiabat tali damno inferendo. Quod idem iudicandum est
etiam, cum licet neuter duorum obuiare teneatur ex officio
vnus tamen alterius opem delatam ad obstandum damno,
impedit per vim, dolum, vel fraudem. Etenim sicut ille qui
alicui arma tolleret quibus defenderet se: ita etiam ille qui
dicto modo tollit auxilium, quo alter esset à damno liberan-
dus: iniuriam facit eidem, qui ad tale auxilium habebat ius
quæ situm; voluntate eius à quo deferebatur durante adhuc:
vt pote quæ ex hypothesi mutata non est re ipsa, licet fortè
mutata sit ex æterno signo, ob interuenientem vim, dolum, vel
fraudem. Quod etiam habet Petrus à Nau. li. 3. De restit. c.
5. n. 12.

Si autem quis per solam persuasionem vel consilium im-
pediat alterum volentem ex charitate obviare damno, is nõ
tenebitur ad restitutionem: quoniam eo modo legitantum
charitatis aduersus, nec facit iniuriam: non quidem ei qui
omittit obviare ob tale consilium, vel persuasionem: quia
voluntate sua libera, quamuis ab alio permotus, id facit; nec vo-
lenti fit iniuria. Nec item ei cui auxilium subtrahitur, cum il-
lud ex charitate tantum ei debeatur, ita vt minimè habeat ius
aduersus eum à quo deferebatur, quo ipsum compellat ad al-
liquam restitutionem ob omisum auxilium. Ad quam sicut
ille non tenetur, ita nec tenebitur is cuius consilio vel suasa
omisit.

CAPVT X.

De questionibus que mouentur circa obligationem ad re-
stitutionem, ratione participationis in iniu-
sta acceptione.

S V M M A R I V M.

Q V A E S T I O I.

- 102 Qui est causa damni efficiax, non item qui inefficax, tenetur ad restitutionem.
- 103 Quando excusetur a restitutione, qui vi suum impedit accipere rem maioris pretij suadet vt rem minoris pretij accipiat.
- 104 Qui volendo impedire damnum, dat eidem occasionem: quando tenetur ad restitutionem.
- 105 Quando a restitutione excusetur, & quando ad eam obligetur, qui suffragium iniquum dedit, vel omisit dare iustum.
- 106 Ad quam restitutionem tenetur qui furi succurrens capere quinquaginta, persuadet vt centum capiat.
- 107 Ad restitutionem tenetur is, qui alteri sua sit vt damnum inferret citius quam statuerat: quod procedit etiam si non persuaserit primo: sed sua, sus ab ipso, postea animo reuoluens consilium eius, illud exequatur.
- 108 A restitutione excusatur, qui consilium, aut mandatum damnum dedit, si illud quantum in eo fuit reuocauit antequam damnum daretur: secus si tantummodo post damnum datum.
- 109 Duo modi quibus contingit aliquem sua causa sitare attingere effectum: nec tamen esse illius causam sine qua non.
- 110 Obligationem ad restitutionem non impediri, per hoc quod damnum datum, alius dedit.
- 111 Ad restitutionem tenetur qui in actione damnosam in fluxit; etiam si non fuerit damni causa sine qua non.
- 112 Ratio cognoscendi quando quis fuerit causa, sine qua non esset damnum illatum.
- 113 Causa damni alia principalis & physica, alia secundaria & moralis. & vtraque alia est totius damni, alia partis ipsius.
- 114 Quando causa principalis, & physica tenetur, & quando non tenetur ad restitutionem in solidum.
- 115 Que obligatio fit ad restitutionem, cum plures tanquam cause principales & physica ad damnum inferendum concurrunt dependentes aliq ab aliq.
- 116 Que vero quando dependentes aliq ab aliq: id quod illustratur adducto exemplo restitutionis ad quam tenentur milites, damna iniuste inferentes.
- 117 Quenam obligatio fit, cum plures cause principales, & physica concurrunt, & vna post aliam.
- 118 Quando causa moralis, ille qui alterum mouit ad damnum inferendum, tenetur ad restitutionem in solidum.
- 119 Que obligatio fit ad restitutionem, cum plures tanquam cause morales concurrunt in mouendo aliquem ad damnum inferendum.
- 120 Si de aliquibus dubitetur, quisnam eorum causam damno dederit, singuli contribuere tenentur.
- 121 De obligatione in solidum, notata quaedam.
- 122 Inter plures qui in solidum restituere tenentur, is primo loco debet, qui habet illud quod restituendum est: sique aliquis ceterorum prius restituat, ille tenetur ei refundere.
- 123 Idem iudicandum est de eo, qui cum vim haberet coactum damnum inferri iussit & illatum est.
- 124 Quando executor, tanquam concausa principalis, pariter cum illo ipso: quando vero solus, tenetur restituere.
- 125 Qui executoris nomine comprehendantur: & cum plures fuerint damni executores, quanam ac quorum sit obligatio.
- 126 Quomodo ad restitutionem teneantur consulens, adulator, receptor, mutus, non obliuiscens, non manifestans.
- 127 Quid sit teneri ad restitutionem in solidum.
- 128 Principals author e damni, aut eo qui totam rem sibi retinuit restituente, ceteri ad nihil tenentur.
- 129 Qui pares fuerunt in concurrando ad damnum inferendum tenentur aequi partibus refundere vni ex ipsis primo restituenti.
- 130 Vno ex ijs qui sunt concausa restituente in locum principalis, ceteri tenentur suam portionem illi refundere.
- 131 Restitutio ad quam tres tenentur in solidum, a duobus facienda est integra si tertius non possit, aut nolit facere.
- 132 Remissio actionis in foro exteriori facta vni ex concausis, non censetur eo ipso facta ceteris.
- 133 Nec item in foro conscientie liberatio a restitutione vni facta, censetur eo ipso facta aliis.
- 134 Si ille cui sit remissio, sit causa principalis, ceteri qui deberent defectum illius supplere, ad nihil tenentur.

An vt aliquis ratione participationis in iniusta acceptione obligetur ad restituendum onem debeat esse efficiax causa damni.

102. **C**ommunis consensus est Doctorum vtriusque iuris, ac etiam Theologorum (vtriusque magno numero commemorat Covarr. ad regulam Peccatum 2. par. §. 12. num. 1.) non modo iniuste accipientem, sed etiam omnes alios qui causam damni dederint; teneri ad restitutionem: quia qui causam damni dat damnum dedisse censetur, vt pro regula vsurpari Covar. ibidem habet. Pro qua faciunt cap. fin. De iniuriis, & cap. Suscepimus, cum sequenti De homicidio.

Nota vero dictum esse efficacem, seu cuius virtute damnum subsecutum sit, quia vt participans in iniusta acceptione tenetur ad restitutionem, opus est vt ad damnum ex ea securum, sufficientem causam praebuerit; sicut, exempli gratia, praebuisse censetur is qui consensit vt generetur bellum iniustum; si ex consensu ipsius id pendeat, prout solet ex consensu Principis non item si minime pendeat; vt cum plebeius de tali bello audiens ait sibi placere quod geratur, cum enim exinde nihil damni sequatur, etsi peccetur, nulla oritur obligatio ad restitutionem. Nec enim restitutio necessaria est, nisi vt damnum alteri illatum compensetur. Immo nec absolute sufficit illatum esse damnum: sed praeter ea opus est, vt qui intulit, fuerit causa illius iniusta. Quod cum non contingat ei qui immunis est a peccato respectu damni dati, ad nullam restitutionem ipse tenetur ex hac radice. Multa autem hinc inferuntur pro praxi.

103. **P**rius est: eum qui non potest aliter furi dissuadere furtum rei pretiosioris, quam suadendo vt domino illius furripiat potius rem aliam minus pretiosam, non teneri ad restitutionem: etiam si furi in eadem re asportanda praebuerit auxilium, tanquam necessarium ad auerendum ipsum ab eodem fure rei pretiosioris. Ratio est: quia in tali casu censendus est sic suadens, vtiliter gerere negotium domini: quideo irrationabiliter quaeritur se ab eo laesum esse, cum potius debeat loco beneficij ducere factum sua causa; dato quod maius illud damnum nequiverit taliter vitare. Verum tamen licitum non est tale consilium dare; nisi ei qui alioqui iam paratus est, vtrumque simul, aut alterutrum e duobus facere. Si enim tantum decreuerit facere maius; non licet persuadere ei minus: cum non sint facienda mala vel consulenda, vt inde enentiant bona. Sed si vtrumque facere decreuerat, suadereturque vt minus malum potius faciat quam maius, tunc consilium non terminatur ad damnum vt malum est, sed vt minus est; ita vt id ipsum consilium non sit cooperatio ad spiritalem ruinam furis, vt nec ad damnum tertij, sed potius ad aedificationem eiusdem, efficiendo vt anima ipsius non adeo grauiter ruat. Id quod notans Petr. à Nauarr. lib. 3. de restitut. cap. 4. par. 1. num. 29. consequenter addit, non esse fas consulere alicui volenti inferre graue damnum vt potius alicui tertio inferat minus, nisi iam determinatus esset ad vtrumque tale damnum inferendum. Cum enim tantum decreuit facere vnum ex duobus, dubitans quodnam illorum faceret; si meo consilio in vnam partem, vt in damnum certi tertij, inclinetur efficaciter: iam ego sum causa efficiax eiusdem damni illati ipsi tertio: qui mihi est rationabiliter offensus, quod damnum cum existeret sub dubio, ita vt spes aliqua esset illud euadendi, reddiderim certum. Attamen vt notat idem author in sequen. num. 31. istud non procedit, cum vnus, diuisis praesertim, damnum paruum est: & alterius, praesertim pauperis, magnum: ad quod quidem vitandum, alias esset obligatio ex charitate, ipsum damnum modicum subire.

104. **I**nfertur secundo, quid dicendum sit de ijs qui exercitum paratum ad bellum comitati sunt, animo impediendi iniuriam per illum inferendam, quorum animum ignorant es ij quibus studebant, sibi propterea consuluerunt fuga; ex qua damnum maximum incurrerunt. Dicendum est enim quod si taliter comitantes aduerterunt aut aduertere debuerunt posse ex ea comitatione damnum illud sequi, nec diligentiam competentem adhibuerunt, ne sequeretur, illos alios praemonendo, suumque bonum animum eis intimando, te-

neantur ad restitutionem: quia vere culpa sua causam præbuerunt talis damni. Ita Medina in Cod. de reb. restit. quæst. 7. ad 3.

105. Inferitur tertio, quod si quis iusserit vel consuluerit effectum aliquem iniustum qui se carus sit quidem: sed talis iussio, vel consilium nullatenus fuerit causa illius; propterea quod executor, ad exequendum nihil amplius inde motus est, quam si iussio ipsa aut consilium ad ipsum non pervenisset: quare ad nullam restitutionem tenetur. Hincque fit, ut cum aliquid per suffragia confertur, aut definitur, aut executioni mandatur hac lege, ut postquam maior pars suffragata est, res finita sit, & irrevocabilis: adeo ut posteriores qui saperunt, nihil amplius possint immutare, aut impedire: sit, inquam, ut hi suffragantes iniuste, etiamsi peccent tanquam consentientes iniquitati, non teneantur ad restitutionem: v. g. In aliqua communitate suffragia plura viant, & dum aperta feruntur ultimus, vel ex ultimis videns præcedentium vota vicisse, & ita suam nihil prodesse: consentit iniuste actioni, eam calculo suo confirmans, & approbens, etiamsi mortaliter peccet consentiendo in peccatum mortale: non tenetur ad restitutionem damni secuti. Ita expresserunt Caiet. in verbo Restitutio, & Navarr. in Enchir. ille cap. 1. §. Attende, & hic cap. 17. numero 21. Probatum autem, quia tale suffragium etiam si non esset, nec ullam omnino causalitatem haberet. Idem iudica de quocumque alio, qui pari ratione iniuste sententia, aut electioni indigni vel repulsi digni iniuste subscribit.

Contrarium verò, quod Medina in eadem quæst. 7. ad 5. sentit, potest habere locum in quatuor casibus. Primus est: si tale ultimum suffragium causa fuit ut citius vel acrius, confirmatusque actio in illa qua damnum inferatur, executioni mandaretur: quoniam consequenter causa fuit ipsius executionis: quando quidem signum evidens est causalitatis agentis; quod res non fuisset eodem modo perfecta, tali agente non concurrente, atque fuit ipso concurrente. Secundus casus est: si cetera suffragia non sint aperta: ita ut sciri nequeat a aliorum potius, quam ultimi suffragio facta sit læsio. Tertius, si aperta sint suffragia, & aliquis de prioribus fert suum iniustum, sciens sequentes fore eiusdem sententia, nam et si læsio sine eo fieret: tamen non est sine eo facta. Quartus est, si priora vota revocabilia sint, id est, si qui priores sententiam dixerunt possint in contrariam sententiam posteriorum adhucire, si eis videatur. Nam tunc cessat ratio ante allata de defectu influxus in actionem iniustam quod ipsa amplius impediri nequeat.

Inferitur 4. quod qui in Capitulo renunciant iuri ferendi suffragium, attendentes, vel attendere debentes, id fore in causa, ut aliquid iniuste fiat: prævalentibus suffragiis eorum qui iniuste decernunt, peccant mortaliter & teneantur ad restitutionem: quia ipsi ex officio tenentur tale quid impedire suffragando oppositum: quod quia non fecerunt, damnum est secutum. Similiter qui proponendo vel manifestando aliquod in iudicio, possent impedire iniustam actionem, si ad id ex suo munere & officio tenentur, peccant mortaliter tale quid omitendo, ac tenentur ad damni secuti restitutionem per tradita à Sylv. in verbo consensus quæst. 3.

106. Inferitur quinto, qualiter ad restitutionem obligandus sit is, qui volenti surripere alicui 50. suasit ut surriperet 100. Cum enim solum teneatur quatenus causa fuit, influxitue in damnum datum; suaque suasionem, quoad 50. tantum causa fuisse dicatur, illa solum restituere tenebitur. Quod adverte procedere quando eadem ipsa suasionem fur non est magis firmatus in priore sua voluntate accipiendi 50. & posteriorem voluntatem ex eadem suasionem profectam, exequitur actione distincta ab executione illius prioris voluntatis: ita ut acceptiones sint inter se distinctæ, ac sibi mutuo succedentes. Neque enim audem ab obligatione restituendi totam summam excusare illum, qui consilium prædictam dedit, quando ipsum una actionem mandandum fuit executioni, nempe centum integra fuerunt simul accipienda. Etenim si furtum commissum sit v. g. accipiendo mansupium in quo erant 100. non est ratio cur consilium dicatur cooperatum potius ad acceptionem 50. horum ex 100. illis, quam 50. reliquorum. Ergo vel cooperatum est ad utraque tanquam partes eiusdem totius, vel ad neutrum: quod posterius dici

non potest. Quare prius est asserendum: & consequenter cum qui tale consilium dedit, sicut causa fuit damni 100. auctorum, ita ad tantumdem restituendum teneri. Nec refert quod fur iam haberet voluntatem furandi 50. quia talis voluntas nihil tollit de obligatione consentientis, ut patet: quia si fur intenderet furari alicui 50. quæ erant in vno loco, is qui suaderet ut potius acciperet 100. eiusdem hominis, quæ essent in alio loco non teneretur restituere tantum 50. sed 100. non obstante furis priore voluntate. Ad huius doctrine confirmationem induci potest quod in lege Vulgaris §. penult. ff. de furtis, ex eodem fere fundamento definitur: quando fures simul furantur lignum quod singuli non possunt portare, vnum quemque illorum teneri in solidum, seu ad totius restitutionem. Et ratio ibidem redditur, quod dicere non possis pro parte furtum fecisse singulos, sed totius rei vniuersos, id est, quod singuli cooperati sint ad totum effectum cum ratio non sit ut influxus vniuscuiusque, magis determinatus sit ad vnam partem, quam ad reliquas.

Inferitur sexto: quod si quis decreverit damnum dare post decem dies, & suavis alterius dedit statim, is qui suasit tenetur ad integram satisfactionem: quia ad illud totum influxit cooperando ut statim fieret. A Ideo quod si non suasisset statim fieri, alter potuisset mutare sententiam, aut certe damnum, quod dare volebat, impediri aliis modis.

Inferitur septimo, quod si is qui damnum consuluit, eo tempore, quo consilium dabat, suadere non poterit quod intendebat & postea tandem alter suavis, mortuusque eodem ipsius consilio, tale damnum dedit, teneatur ad restitutionem. Ratio est, quia consilium prædictum vel causa fuit eiusdem damni, licet non statim, sed postea cooperatum fuerit.

Inferitur octavo, quod citans Medina habet Petrus Nauarrus in lib. 3. de restitu. cap. 4. numero 28. Si quis alteri consulerit ut delictum committeret, eique persuasisset sed postea ante perpetratum facinus, consilium revocavit, opportuna ad dissuadendum sufficienter adhibens, omnique ab eo cui illud dedit petens ut ab illo abstineret; videatur omnino excusandus a restitutione. Ratio autem illius satis bona est (licet contrarium approbet Ludovicus Molina de iust. & iure tract. 2. disput. 731.) nempe: quia tunc actio iniusta non procedit ex consilio, utpote de se sufficienter revocato: sed ex malitia alterius, nolentis bene dissuadentem audire, quæ audiuit male suadentem: vnde ipse merito censetur totalis damni causa. Atque hoc quod dicitur de revocante consilium, maiore ratione dicendum est de revocante mandatum (quod non est, sicut consilium, gratia eius cui datur, sed gratia dantis; seu non est ut illius sed huius negotium geratur) nimirum quod statim ac renovat mandatum siue expresse, verbis aut epistola; siue tacite, ut v. g. in eundo amicitiam cum inimico, cui damnum inferri mandauerat; atque de tali revocatione constat mandatario: secutum damnum amplius ei non imputetur, sed soli mandatario: qui sua tantum malitia sumit ex mandato occasione inferendi damnum. Id quod ex Innoc. habent Angelus & Sylv. in verbo Mandatum ille quæst. 4. & hic quæst. 5.

Scitabitur aliquis, An consulens vel mandans si post peractam iniustam actionem consulat aut mandet damnum restituere, liber maneat. Cui respondendum est, quod aliis citatis docet Petr. à Navarr. in eod. cap. 4. num. 27. non manere liberum a restitutione; nisi restituat de facto. Ratio est, quia sicut præcepto non usurpandi rem alienam, consulens aut mandans non obligatur ad restitutionem, nisi talis usurpatio contigerit de facto: ita nec ab eadem obligatione iam contracta liberatur, nisi de facto interveniat restitutio: vnde non sufficit persuasisse executori ut conciperet restituendum propositum, nisi sequatur executio talis propositi. Hinc si

Titio consulueris furtum, & simul persuaseris illius restitutionem, non es liber ab obligatione restituendi antequam illa sit facta.

(1:)

QVÆSTIO II.

Aut quis ad restitutionem obligetur ratione participationis in iniusta
acceptione, debeat esse huius causa sine qua non; an v. ro
sufficiat sua causalitate, illam d. fa-
cto attingisse.

109. **A**D huius explanationem, notandum est duobus modis contingere, vt aliquis causalitate sua attingendo effectum, non sit illius causa sine qua non. Altero quidem, quia influxus causæ principalis quam coadiuuat, talis est, vt quantumuis non coadiuuaret, nihilominus sequeretur effectus, ex solo eodem influxu: vt quando aliquis paratus est facere furum, & accedit consilium alterius, qui illum magis firmat in voluntate propositoque furandi: tunc etiam si consilens in effectum influat non est tamen causa sine qua non sequeretur effectus: quia hic produceretur quantumcumque ille non influeret, omninoque abesset. Altero vero modo, quia si ille de quo loquimur talem effectum non causasset, aliquis alius erat eum causaturus: quomodo is qui furatus est aliquid, quod si non esset furatus, alius furaturus erat: non dicitur furum causa sine qua non.

110. Cumque hæc ita sint, præfens quæstio difficultatem specialem habet tantum in prioris sensu. Nam in posteriore constat eum qui damnatum aliquod dedit, quod nisi dedisset alius erat daturus, perinde ad satisfactionem teneri, ac si alius daturus non fuerit. Nam etsi te non occideret, aut non furaret alius occideret, aut furaretur, reuera tamen quando tu occidis vel furaris, verè damnatum proximo inferis. Ergo lege iustitiæ, teneris illud reparare, non minus quam si alius non fuerit illaturus. Curent enim ex illius nequitia animi, debeas melioris conditionis esse, quam ex bonitate & innocentia, nulla ratio esse potest.

111. Quod ergo ad prioris sensum attinet, Palud. in 4. distict. 15. quæst. 2. art. 3. & alij quos refert Petrus à Nauar. lib. 3. de restitu. lib. 4. cap. 8. exiustimantur, peccare quidem contra iustitiam eum qui adiuvat executores operis quo damnatum inferitur: sed non teneri ad restitutionem, nisi sit causa sine qua illud non inferretur. Sed Calet. 2. 2. quæst. 62. art. 7. & Sor. lib. 4. de iustitiâ & iure quæst. 7. art. 3. Couar. ad regulam Peccatum part. 2. § 12. num. 2. Medina de rebus restituendis quæst. 7. in vniuersum affirmant, quod cum aliquis sua causalitate vere attingat effectum iniustum, etiam si non sit causa sine qua non; sed solum alterius animum magis firmet ad illius executionem, teneatur ad restitutionem. Quam sententiam Petrus à Nauar. idemque Ludou. Molina de iust. & iure tract. 2. disput. 736. ille in sequen. num. 10. & hic num. 5. sub finem merito iudicant verisimiliorem: quia talis reuera est causa damni: vnde quantum illud attingit sua causalitate, tantum, iuxta dicenda in sequentis quæstionis explanatione, censendus est teneri restituere. Qui enim causam damni daret, is satis facere tenetur ex cap. fin. De iniuriis. Nec refert quod eiusmodi damnatum dandum foret, etiam si concursus non interuenisset; quia id in concausa seu cooperata ad executionem, non magis impedit causalitatem seu influxum, quam in principali causa seu executore: vnde si hic ob tale quid, à restitutione non excusatur; nec ille excusabitur.

Cæterum rationem cognoscendi quando quis cenferi possit causa effectus, qui ipso non cooperante fuisset productus idem, à Nauar. *ibid.* num. 14. hanc tradit. Quando cum quo aliquo posito effectus aliquis sequitur, & eo ablato vel non sequitur vel alio modo sequitur, non est dubitandum, quin illud sit causa huius. Ex quo enim in effectu solius modus deficit per aliquid concurrens, signum est quod ipsum influxerit in talem effectum. Sic igitur cum alius occideret quidem vel furaretur, sed non eo modo, aut non eo tempore quo te mouente ac imitante ipsum, iudicandus es causa damni, quod sine te non tam celeriter, vel aliquo alio modo inferretur. Quod si effectus eodem proforsum modo sequatur, is qui superuenit ad illius productionem non est dicendus causa, quia nihil ad illum confert; vt patet de consulente homicidium ei qui ita paratus est, & vehementer oprat occidere, vt non solum ad tale scelus perpetrandum non moueatur ex consilio; sed neque moueatur ad citius vel acrius patrandum, aut vilo alio modo variandam perpe-

trationem. Quæ ratione intelligendos esse prioris sententiæ Doctores, idem author monet num. 1. vt sensus illorum sit, quem idem postea attingit num. 48. quod si meum opus consilium, vel mandatum nihil contulit in ipsa re: quia sine me alius erat idem facturus, & ideo animum ipsius non in puli, nec actionem inui; non teneor ad restitutionem, neque in partem neque in totum. Porro si concursus meus efficax fuerit solum quoad partem, vt quando meo consilio alter impullus est ad inferendum plus damni, teneor ad illud plus, quoniam ad illud non habeo me impertinenter, sed vere ac efficaciter causa sum illius: v. pote quod alter non erat sua sponte facturus.

QVÆSTIO III.

Qua ratione iudicandum sit, An obligatio ad restitutionem, debeat esse in solidum, seu totius damni.

113. **H**ic satisfaciendum est aliquot propositionibus. In quantum gratiam notandum est primò: duplicem esse causam damni illati, vnam physicam & principalem, ac executricem: quæ proximè perperat actionem, ex qua sequitur damnatum: alteram verò esse moralem, secundariam, ac participantem: quæ ad actionem cum causa principali concurrat aliquo modo ex illis qui exprimentur verbis, *in suo consilium, &c.* supra positus num. 12.

Notandum secundò, vtramque dictam causam, posse esse vel totius, vel tantum partis damni illati, idem posse esse vel causam sine qua non inferretur damnatum, vel causam sine qua nihilominus damnatum inferretur.

Prima igitur propositio est. Quando quis est principalis causa damni, quod nemo alius intulisset, is tenetur ad restitutionem in solidum. Ratio patet, quia est causa efficax & totalis: vt pote executor illationis damni.

114. Secunda propositio. Quando quis est causa principalis & physica damni illati, quod sine illo fuisset illatum ab alio: sine motu proprio illud intulerit, siue ab alio intuitus, tenetur quoque ad restitutionem in solidum: vt quando quis furatur illud, quod alter alioqui furaturus erat; vel interficit aliquem iussu domini sui, quem alioqui alter feruus erat tunc occisurus. In qua propositione sicut & in præcedente Doctores conueniant, eadem ducti ratione; nempe quod talis sit damni causa efficax & totalis: quandoquidem, quod quis faciat id quod alter erat facturus, non impedit quin ipse sit propriè executor.

Sed obseruandum est, quod etsi ad restitutionem in solidum ille teneatur, qui fecit id vnde secutum est damnatum, quod alter alioqui fecisset: ipsum tamen non teneri tantum restituere, quantum si nemo alius id facturus esset: quia res periculo exposita minus valet, quam à periculo libera. Sic enim qui incendit veterem domum quæ minatur ruinam, non tenetur tantum soluere quantum si incenderet nouam, & tali periculo minime expositam. Ob eandem rationem, dominus præcipiens seruus vt aliquem interficiant, plus tenetur restituere quam interficiens, si alter confereus, esset alioqui interfecturus. Nam dominus præcepto suo aufert vitam, nulli alioqui periculo expositam; siquidem alter, sine ipsius præcepto, eam non auferret. Seruus autem exequens tale præceptum aufert expositam maximo periculo, ideoque minus valet.

Quanto autem minor esse possit restitutio in solidum, ex eo, quod damnatum alioqui fuisset ab alio illatum, relinquatur definiendum vni prudentis arbitrio, consideratis his circumstantiis. 1. quam certum vel incertum fuerit eiusdem damni alioqui inferendi periculum. 2. quam imminens, & quam remotum erat idem periculum. 3. vtrum immineret periculum à causa naturali, in quam non transfertur obligatio ad restitutionem: an verò à causa liberâ, id est, ab homine in quem transfertur talis obligatio. 4. quam potens aut quam impotens alter ille seruus ad restituendum fuisset, si idem damnatum intulisset.

115. Tertia propositio. Quando plures ad damnatum inferendum concurrunt tanquam causæ principales & physicae; ita vt quilibet comparatione alterius, sit causa sine qua non; id est, nullus solus sine singulis aliis damnatum intulisset; singuli ad restitutionem tenentur in solidum; seu quod idem est

cæteris non restituentibus prout tenentur, quilibet eorum debet totum damnum illatum refarcire. Intelligere autem siue talis casus contingat ex parte rei, ut cum duo auferunt trabem quam vnus solus auferre non posset: siue contingat ex pacto expresso, ut cum plures inter se paciscuntur, ut vnus non inferat damnum sine aliis; siue etiam ex pacto quodam tacto: ut cum plures simul ierunt ad damnum inferendum: ita ut mutuis comitatus causa fuerit damni ab vno quoque eorum illati, quod nullus intulisset, nisi innixus communi defensione. Admittitur verò propositio hæc communiter per legem Vulgaris ff. de furtis § penult. vbi illius ratio redditur: quod dicere non possis, pro parte furtum fecisse singulos: sed totius rei vniuersos; adeoque, ut omnes simul, ita & quemlibet eorum causam esse efficacem totius damni illati.

116. **Quarta propositio.** Quando plures concurrunt ad damnum inferendum, ita ut singuli sint causæ principales & physicae, nullus tamen sit concausa coopereturue alteri: sed eorum quilibet per se inferat damnum sine altero, licet forte vnus non fecisset sine presentia aliorum, qui simul ad damnum concurrunt; tenentur ad restitutionem non in solidum: sed tantum pro rata id est, quisque eorum tenetur tantum restituere illud quod ipse per se intulit; non item totum quod simul cum eo omnes socij intulerunt: ut v. g. cum eandem vineam plures deuastant, nec se mutuo ad id, inuicem, nec animo defendendi se mutuo, illam sunt simul ingressi: ita ut nullus cooperatus sit ad factum partiale alterius, licet ei forte occasionem præbeat malo suo exemplo, quisque talium tenetur tantum ad restitutionem eius quod accepit. Item cum plures milites depredantur eandem domum, nullus eorum tenetur spolia totius domus restituere, sed quilibet partem eam quam accepit. Ita Petrus à Nauarra. expressit in cit. cap. 4. num. 53. inquit de illis militibus nisi consilio, auxilio, &c. concurrant ad damnum ab omnibus illatum, non videri quomodo vnus quisque causa dici possit totius damni, eo solo quod sit commilito cæterorum. Secus est verò, ut ille addit in eisdem. cum in seq. n. 55. de ipsorum tribunis, duce, aut rege quorum consensus est efficax causa occasiove talis damni. Probatur autem propositio, quia omnes farentur quod sola damni causa efficax ad restitutionem obligetur.

Et quamuis miles, ut in proposito exemplo persistamus, in eo casu sit tum causa physica damni, quod ipsemet infert. ut pote executor: tum etiam causa moralis damnorum, quæ socij inferunt per datum eis consilium vel auxilium ad illud inferendum, attamen illorum damnorum quæ cæteri faciunt ipso nihil eos mouente (ut ponimus contingere in proposito casu) nullo modo est causa efficax. Itaq; ut idem auctor subdit in seq. n. 57. gregarius miles tenetur i. de damnis iniunctis à se datis vel de rebus à se acceptis. 2. quæ alius iniuste fecit ipso sciente, ac fretus ipsius auxilio, vel motus consilio, aut imperio; aut fauore. 3. de iis, hocque in solidum, quæ ex pacto, & voluntate communi: quia scilicet milites aliquot de quorum ipse numero vnus ab alio motus damnum intulerunt: ut cum de aliqua domo spolianda tres vel quatuor pactum seu mutuum consilium ineunt, & tanquam vna manus vnumue agens, tale facinus exequentur: singuli enim eorum tenentur ad totius damni restitutionem, tanquam ij qui communi conspiratione illud intulerunt.

117. **Quinta propositio.** Quando plures ad damnum inferendum concurrunt tanquam causæ principales physicae & cooperantes, ita tamen ut vnus operetur prius altero; ut cum vnus lethale vulnus alicui inflixit, & succedit alter, qui sic vulneratum interficit; solus primus tenetur ad restitutionem in solidum, alij verò superuenientes, ad nihil tenentur, vel tantum tenentur id soluere quod adiecerunt priori damno. Confirmatur, quia primus est efficax causa totius damni v. g. mortis subsecutæ, cæteri verò tantum eius quod prioridano adiecerunt causæ sunt efficaces; vnde si quis vulneraret ià interfectum ab alio, ad nullam restitutionem teneretur, quia nec mortis nec alicuius damni adiecti causa esset efficax. Si verò quis interficeret iam lethalter vulneratum sed adhuc spirantem, & viuentem, non obligaretur quidem ad restitutionem in solidum quoad forum conscientie; attamen ad restitutionem eatenus arbitrio viri boni teneretur, quatenus vulnerati mortem accelerauit, vel afflicto noua addidit afflictio-

nem: quia talis tantum damni causa est efficax, non etiam alterius prius allati ab alia causa.

Sexta propositio. Quando aliquis est quidem causa moralis seu mouens causam physicam: sed non est causa physica seu executrix damni illati: si quidem sit causa moralis, ut moueat eum qui illud alioqui non intulisset, tenetur ad restitutionem in solidum, seu totius eius damni quod ipsius motu, alius ille intulit: nam in tali casu est efficax causa totius eiusdem damni.

Septima propositio. Quando quis est causa moralis in ordine ad eum qui iam antea deliberauerat, omninoque stauerat tale damnum inferre, ad nihil aliud tenetur, quam ad id quod ille prius fecit motione ipsius: nec fecisset alioqui. Ratio est: quia talis non est efficax causa cur executor ad damnum inferendum moueatur, nisi comparatione illius damni quod non intulisset nisi ab ipso motus esset: nam comparatione damni quod alioqui inferre iam ex se paratus omnino, erat, non potest efficax causa censi: cum antequam mouere inciperet, executor ipse ad tale damnum inferendum iam plene motus esset: quemadmodum qui inflixit vulnera iam occiso, non est efficax causa mortis: quia mors iam præcesserat.

Octaua propositio. Quando quis tanquam causa moralis ad damnum inferendum mouet executorem, qui alias non intulisset quidem sua sponte adfuisse tamen alius qui ipsum ad idem mouisset; tunc ille ipse qui mouit tenetur ad restitutionem in solidum. Probatur quia talis verè est causa efficax perinde ac si nullus alias fuerit, qui moturus esset. Etenim cæteri qui alias mouissent, tantum fuerunt causæ in potentia; & cum agitur de obligatione ad restitutionem, ratio habetur causarum non quæ potuerunt esse, sed quæ actu fuerunt causæ damni.

Nona propositio. Quando plures tanquam causæ morales concurrunt mouendo executorem, quorum nullus causa efficax esset siue omnibus aliis: tunc quilibet sic concurrentium tenetur ad restitutionem in solidum, seu totius damni illati ab executeore. Ratio est: quia quilibet eorum est moralis causa efficax totius eiusdem damni: quando quidem sine eo nihil factum fuisset.

Decima propositio. Quando plures quidem morales causæ mouent principalem causam ad inferendum damnum sed vnaquæque earum sufficiens est sine aliis; (ut solei) vnus post alium moueat, ille qui primus omnium mouet, tenetur ad restitutionem in solidum, quia est efficax causa totius damni. Cæteri vero qui sequuntur, id est, qui mouent post primum tanquam iam actum agentes, ad nihil tenentur, nisi ipsi inueniantur ad id iussit aliquid: per quod de illis iudicandum est iuxta præcedentem propositionem quartam.

Vltima propositio. Quando constat ex tribus aliquem dedisse damni alicuius causam; simulque de vno quoque dubitatur an dederit: omnes tres teneri contribuere ad tale damnum refarcendum, vnumquemque plus vel minus pro quantitate maioris vel minoris probabilitatis quod ipse illud dederit. Id quod confirmatur à simili, quia, ut bene notat Sotus lib. 4. de iust. & iure quæst. 4. att. 1. ad 3. vers. Quocirca. Qui habet aliquid quod scit esse alienum, & dubitat cuius sit aliquorum ex tribus, tenetur inter ipsos vel ipsorum heredes illud distribuere. Pari ergo ratione, quando constitit aliquem ex tribus dedisse damnum, & quisque eorum dubitat an illud dederit, tenetur item quisque eorum contribuere ad restitutionem illius.

QUESTIO IV.

An inter eos qui ad restitutionem tenentur in solidum, ordo aliquis seruari debeat in faciendis.

AD huius explicationem prænotandum est primò, obligationem ad restitutionem in solidum posse cadere, non modo in executorem iniunctæ acceptionis: sed etiam in cooperantem illi quocumque ex nouem modis superius notatis commemoratis; quorum vnoquoque potest quis causa esse efficax totius damni: nam cur vno ex ijs, & non alijs possit esse, nulla ratio dari potest: ut bene docet Petrus à Nauarra. lib. 3. De restit. cap. 4. num. 65.

Notandum secundò, plures in solidum teneri, sic esse intelligenda.

ligendum: quod quilibet ipsorum: quo casualij non restituunt prout debent; siue quia nolunt, siue quia non possunt, teneatur resarcire totum illud damnum, in quod ipse tanquam causa influxit, totalitate vt vocant effectus: et si non totalitate causa, cum alij simul influxerint.

Notandum tertiò, dictam obligationem plurium in solidum aliquando cadere æquè primò in diuersos: nimirum quan lo sunt causæ in eadem specie in eodemque gradu; vt duo ex ætore, duo consulentes, &c. qui quidem teneantur restituere, vnus non expectato alio, vt in seq. num. 82. notat memoratus auctor. Aliquando verò prius in vnum cadere quàm in alium: ita vt ordo sit inter eos, atque vnus debeat prius restituere quam alter; tuncque ille qui posterior est, antequam intelligat priorem non posse aut nolle restituere, non tenebitur ad restituendum properare, vt adhuc memoratus auctor in præced. num. 70. notat. Qui & latius eandem rem in particulari persequitur quæ videtur posse ad praxim sufficienter explicari sequentibus propositionibus.

121. Prima est, si apud aliquem plurium illorum quidam restitutionem in solidum teneatur (quod contingere tantum potest cum damni illatio sit lucrosa: ex non lucrosa enim vt ex incendio domus; vel occisione hominis nihil acquiritur) permaneat aliquod eorum, quæ iniuste ablata sunt; is ante omnes teneatur illud restituere: quandoquidem teneatur ratione rei iniuste acceptæ, quam ratione iniuste acceptio- nis, cæteri verò, hæc tantum posteriori ratione. Atque eo ipso restituere e, cæteri omnes manent omnino liberi ab obligatione illud restituendi. Quod si aliquis cæterorum restituat, propterea quod is apud quem illud permanet non potest commode, aut non vult restituere, ille idem apud quem permanet tenebitur refundere pro se solum. Quod similiter dicendum est, si aliquid rei iniuste ablatæ restitutum est, quasi in deposito apud aliquem eorum qui vt concausæ, teneantur in solidum, & ipse illud consumpsit, aut alienauit. Nã talis ante omnes teneatur restituere, sique aliquis cæterorum loco ipsius restituat, eo quod ipse vel non possit, vel nolit, teneatur eidem refundere illud quod loco ipsius absoluit.

123. Secunda propositio: Si quis detur qui damnum inferri iusserit, ita vt imperio mandatove ipsius sit illatum, ipse solus ante omnes tanquam causa principalis, & vtens cæteris tanquam instrumento (sicut iudex vtitur Carnifice cum ei mādatur, iniquè extremo supplicio aliquem afficere) teneatur totum tale damnum resarcire: atque ipso restituente, cæteri (nempe tam executor damni, quam reliqui qui cōcausæ fuerunt) omnino liberi sunt ab obligatione restituendi. Atque si quis eorum restituat, quia ipse iubens id facere noluit, aut non potuit, teneatur idem iubens restituere ei illud quod soluit loco ipsius. Quæ doctrina est D. Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 7. ad 2. & vt habet petrus à Nauarr. in eodem cap. 4. num. 75. Doctorum fere omnium. Quam aduerte tantum procedere, cum iubens vim habet coactiuam: vt iudex respectu ministrorum iustitiæ; dominus respectu famuli; pater respectu filij; maritus respectu vxoris, & alius respectu illius quem minis, aut metu compellit ad actionem iniustam exequendam. Nam sine eiusmodi vi, iussio non habet rationem præcepti, sed tantum consilij: cum executor per illud nullo modo cogi censetur: vnde is, tanquam principalis causa, teneatur restituere primò loco. Quod etiam notat Petrus à Nauarr. in seq. num. 78.

124. Tertia propositio: Si executor damnum quidem intulit iniuste ab alio, sed iussio non sit sola causa, quia ipse aliunde motus, adhuc ex se voluit illud inferre: tunc ante omnes vtique, iubens inquam, & executor, tanquam causa principalis teneatur ad restitutionem damni illati contribuere pro rata, seu æquè quantitate influxus in damnum ipsam, ac causalitatis cuiusque eorum in ratione causæ principalis. Nempe si illo modo fuerunt æqualiter causa damni, quisque teneatur contribuere dimidium: si vnus plus damni illo modo causauit, teneatur pro rata plus contribuere.

125. Quando autem ad damnum nemo concurrat, cuius auctoritate mandatove ipsam inferatur, tunc executor ante omnes alios teneatur id ipsum totum damnum resarcire; atque e restituente, cæteri sunt liberi ab abolitione restituendi. Ratio est, quia ille solus respectu cæterorum, qui ei operam quo-

dammodo ministrasse videntur, non autem iussisse minister ipsorum: censetur causa principalis, cui damnum restituendi onus incumbit; tanquam iniuste damnificationis primo auctori: cum actio præcipue magisque tribuatur principali agenti, quam exhibenti nudum ministrum. Vnde fit, vt si quis cæterorum, v. g. consulens aut adulator, restituat; quia executor ipse non potest, aut non vult id facere; is ipse executor teneatur ei primus postea refundere illud quod restitue- rit.

Cæterum nomine executoris comprehenduntur quotquot immediatè concurrunt ad damnum dandum; seu ad delictum aliquod damnosum perpetrandum de communi consensu ac nomine omnium: quod etiam si per vnum tantum aut duos ex illis, mandetur executioni, omnes tamen teneantur æqualiter contribuere ad restitutionem, quia omnes æqualiter censentur tunc esse causæ principales. Quod si qui inter eos principaliores sint & aliqui minus principales: iuxta cuiusque concursum, quo operà, vel nomine, vel auctoritate ipsius, delictum mandatum est executioni, faciendum erit restitutio. Si ponas plures in gratiam vnus principalis, siue ab eo ad id iniuratus, siue non; sed sua sponte ad id incitatos damnus aliquod eo auuente; dedisse ipsius nomine: ipse idem in cuius gratiam illatum est damnum tã quàm causa principalis ad restitutionem teneatur ante omnes; sique in defectum ipsius aliquis cæterorum aliquid restituat, teneatur illud ei refundere. Si verò ponas, plures ad damnum dandum concurrisse, & nullum eorum esse causam principale quæ præcipiat, & in cuius gratiam & quasi commodum detur damnum atque ad id sint sibi iniuriam causæ: vnusquisque teneatur restituere ante alios quod accepit, aut distinxit, id est, omne damnum quod executus est: sique aliquis loco ipsius, tale damnum resarciat, teneatur ei totum pro se solum refundere.

126. Quarta propositio quoad reliquas concausas (quidquid in contractu Petrus à Nauarr. ibidem num. 80. & 81. afferre videatur) dici posse rationi congruenter, quod consulens, adulator, receptor, seu defensor, mutus, non obstant, non manifestans, regulariter ad nullam restitutionem teneantur, nisi in defectum executoris qui principaliter teneatur: atque in eodem defectu neminem illorum teneri ante reliquos, sed singulos qui de facto concausæ fuerint, teneri contribuere pro rata iuxta maiorem vel minorem causalitatem, innoxie suum in damnum, arbitrio prudentis: id est, prout ipsorum operà, vel auctoritate magis, quam aliorum datum fuerit damnus. Si tamen ex eis aliqui; siue quia nolunt, siue quia non possunt, non contribuant quantum requiritur ad resarciendum totum damnum; cæteri teneantur supplere: quia semper quilibet eorum teneatur in solidum respectu illius cui datum est; damnus: in quod totum ipse influxit; et si non totaliter, sed interueniente aliorum concursu seu cooperatione simili.

Q V Æ S T I O V.

An vno restituente cæteri qui in solidum teneantur sint liberi.

127. IN hac re certum est primò, cum plures dicuntur teneri ad restitutionem in solidum, sensum esse quod quando cæteri non restituunt; vel quia nolunt vel quia non possunt, quilibet eorum qui potest teneatur totum damnus ei qui passus est restituere, nõ autem quod singuli quantum ablatum est, teneantur refundere, neque alij per aliorum restitutionem liberentur ab obligatione illam faciendi damnus passo. Hac enim ratione si centum milites diripiendo alicuius domum, ei damnus intulissent mille aureorum, singulis mille aureos restituentibus, ille reciperet centum millia aureorum, quod æqualitas iustitiæ non exigit. Itaque communi consensu admittunt Doctores, quorum plures commemorat in seq. num. 84. Petrus à Nauarr. quod vno totum restitente, cæteri non teneantur in conscientia quidquam restituere damni- ficato: cum ratio & bona fides non permitat vt idè debitum bis exigatur, ex lege Bona fides, ff. De regulis iuris: ideoque vt idem auctor addit, ipse damnificatus obligatur in conscientia actionem illi eidem cedere, qui totum soluit. Iure scilicet naturali exigente vt succedat ipsi, ac substituat in ipsius loco; tanquam factus dominus rerum ablatarum; quantum ia-

tura fit ei refarcienda, sicut vero domino.

128

Certum est secundò, cum principalis auctor cuius ceteri fuerunt tantum administri, aut ille qui totam rem ablatam retinuit sibi, nihilque aliis dedit, primus restituit; alios nihil teneri ei postea refundere. Ratio est, quia in tali casu qui restituit; ad id principaliter primoque loco tenebatur; & quique ceterorum tantummodo consequenter, id est, illo vel nolente vel non valente restituere, defectum ipsius supplemente: àquam debitor minus principalis, subrogatus in eius locum representansque eius personam. Id quod illustratur exemplo de fideiussore, quem principali solvente, perspicuum est liberum esse à restitutione: quia accessorum naturam sequi congruit principalis: de regulis iuris in 6. reg. 42. l. p. s. met. verò solvente in defectum principalis, totum ab hoc circumfundendum esse.

Certum est terciò, eum qui rem ablatam habet, nunquam esse liberum à restitutione, etiam si non fuerit causa principalis in perpetracione delicti: sed teneri eam restituere vero domino, aut alteri qui huic de facto satisfecit: etiam si idem satisfaciens fuerit principalis causa damni. Eam esse omnium opinionem notat Petrus à Nauar. in eod. c. 4. n. 88.

129.

Certum est quartiò: omnesque fateri idem auctor asserit num. 109. si multi sint pares in concurrendo ad factum iniustum, ipsos teneri æquis portionibus refundere vni ex ipsis primò restituenti; vt si plures consenserunt iniquæ electioni, & vnus in solidum restituerit, ceteri tenebuntur æqualibus partibus illi refundere, perinde ac si conuissent, vt totum damnum damnificato solueretur, vnoquoque suam portionem contribuentem. Ratio in promptu est, quia quia ille horum respectu, non est causa principalis, vt censentur omnino liberi à restitutione ipso restituente: tum quia negotium ipsorum vtiliter gessit: & ideo debent ratum habere factum, eique satisfacere: tum quia non debet peioris conditionis esse is quem poenitet, quam is qui rebellis manet: tum demum quia solvens succedit in locum damnificati. ciulq; personam representat, ita vt omnia eius iura sint illius.

130.

Difficultas est autem de concausis minus principalibus: si aliqua earum restituar nolente, aut non valente principali restituente: ceteræ teneantur aliquid ei refundere. Ceterum et si Caietan. Sotus & alij, quos commemorat, & refutat Petrus à Nauar. in cit. ca. 4. num. 87. & sequentibus: distinguendum censent: videtur tamen iuxta D. Thomam 2. 2. quæst. 62. art. 6. ad 3. absolute dicendum cum Sylu. Restitutio 3. quæstio. 6. dicto 7. sub finem & Medina in Cod. De reb. restit. quæst. 8. dub. 2. Couar. ad regulam Peccatum par. 2. §. 12. num. 4. & ceteris communiter (vt habet in præceden. num. 86. idem Petrus à Nauar. & ad citat. D. Thomæ locum fatetur) vno ex iis qui non fuerunt damni causæ principales totum restituente in defectum principalis, qui pro se solum non potest, aut non vult refundere, ceteros teneri pro rata suæ cooperacionis, eidem pro omnibus restituente refundere. Probatur quia is qui ita restituit subit onus quod quilibet ceterorum (cum singuli in solidum teneantur damnificato) subire similiter tenebatur, neque intendit tales onere liberare, id præstando quod non minus illi aut fortè magis præstare tenebantur. Cum igitur non debeat peioris conditionis ex eo esse, quod prior fecerit id ad quod tenebatur & ceteri: hi sanè suas partes ei ita refundere tenentur, vt nulla inter ipsos maneat inæqualitas: sed quisque secundum quantitatem culpæ & iniuriæ: seu pro rata suæ cooperacionis, prout vir prudens arbitratus fuerit, refundat eidem restituenti pro omnibus. Alioqui enim esset inæqualitas maxima: ex suaque nequitia reportaret quis commodum, & cum damno alterius, liberationem ab onere iniuriæ. Id quod naturali rationi aduersatur: præsertim cù occasio secundæ iniquitatis inde daretur.

131.

Restat dubium. An si tres teneantur contribuere æqualiter ad restituendum triginta, in quibus aliquis læsus fuit ab ipsis: vnus eorum illa persoluat integrè, eo quod duo alij nolint aut non possint suas portiones restituere: alterq; eorum duorum ductus poenitentia, velit postea restituere quod tenetur: satisfaciatur prædicto qui iam ante restituit, si soluat solum decem quæ pro rata, ipsum attingebant. Ad quod respondetur negatiue, nempe non satisfacere: sed ipsum teneri vltra decem restituere quinque; tanquam medium portionis ad quam tenetur tertius, qui non potest aut non vult re-

stituere. Ratio est, quia tenetur æqualiter cum eo qui primo loco soluit subire onus satisfaciendi pro eodem tertio, tanquam similiter concausa.

QVÆSTIO VI.

An eo cui restitutio faciendâ est, debitum remittente vni ex participantibus, qui tenentur in solidum, ceteri liberentur ab obligatione restituendi.

Hæc sermo esse potest vel de remissione actionis in foro externo; vel de remissione obligationis in foro interno. Si ergo loquamur de remissione actionis, quâ is de quo agitur, habet in foro externo aduersus delinquentes in ordine ad poenam, quæ quisque eorum dignus est: tunc remissione facta vni, adhuc poterit quilibet aliorum conueniri, nisi detur casus in quo id sit iure positio prohibita. Probatur quia vnusquisque talium suo facto iniusto contrahit culpam, & pena dignam; idque independentèr à poenâ & culpa alterius. Ergo damnificatus poterit actionem & eius quod habet ad puniendum vnum, remittere ei, non remittendo ius quod habet ad puniendum alios. Ita notat Medina in Cod. De reb. restit. q. 8. sub finem.

Si verò loquamur de obligatione ad restitutionem in foro conscientiarum: tunc dicendum est primò, quod si remissio fiat ei qui in defectum tantum aliorum restituere tenetur, reliqui non liberentur ab ea obligatione sed teneantur pertinere ac si talis remissio facta non fuisset. Probatur, quia obligatio aliorum in nullo pendet ab obligatione huius; cum hæc solum teneatur in defectum aliorum; neque aliis præiudicium vllum ex eo sequatur, quod ei soli fiat remissio. Quod tamen, vt rectè explicat Petrus à Nauar. in eodem ca. 4. num. 115. & 116. intelligendum est, quando remissio fuerit tantum negatiua: seu quia remittens non vult ne quidem in conscientia ab eo petere damni refusionem; eo quod amicus sit aut conanguineus. Nam cum fuerit positua, seu qua omnem suam actionem cedat ei, gratis, & liberaliter: condonando scilicet ei debitum ac si de facto soluisset pecuniam totius damni compensatiuam; tunc etiam principalis, liber esset contra damnum passio, non tamen ab eo minus principali cui facta fuerit condonatio, sed ei restituere tenebitur nisi & ipse illi remittat: quia in damnificati persona & loco succedens, ius habet debitum exigendi in solidum.

Dicendum est secundiò, quod quando aliqua concausa aliquid restituere tenetur non in defectum alterius; tunc si ille cui restitutio faciendâ est, illam remittat; ceteri sunt liberi à restitutione portionis quam is tenebatur restituere. Sicut enim si remissio fiat ei qui fuit causa principalis, obligatio cessat in aliis: eo quod teneantur tantum in defectum illius: ita etiam, si tres fuerint concausæ alicuius damni, ita vt singuli teneantur æqualiter contribuere ad restitutionem; creditor autem vni eorum remittat, ceteri manent liberi à restituenda parte damni, quam ille tenebatur restituere. Item si alter ex reliquis duobus nollet, aut non posset restituere, tertius reliquos, solum tenetur soluere suam portionem, & insuper dimidium portionis, ad quam tenetur is ipse qui non vult aut non potest restituere; nam reliquum dimidium is cui facta est remissio tenebatur restituere in defectum eiusdem. Et ratio horum est quia remissio alioqui cederet in præiudicium & grauamen aliorum, remittensque esset liberalis cum aliorum iactura. Ita post Caietanum, & Sotum docet consequenter Petrus à Nauar. in seq. n. 117. & 118. Doctrinam ac etiam consentientem antedictis Lud. Molina de iust. & iure tract. 2. disp. 737.

TRACTATUS III.

De variis circumstantiis ex quibus indicandum est de obligatione ad restitutionem.

SVMMARIVM.

135 Nouem circumstantiæ ex quibus indicandum est de obligatione ad restitutionem.

136 Generalis regula de eo qui obligatur ad restitutionem.

137 Varia ratio, qua variè obligatur ad restitutionem.

- 138 Qui ex officio tenetur damnum impedire, ad restitutionem obligatur: ex leui culpa si tale officium in utilitatem suam acceperit: alias tamen ex lata.
- 139 Mortaliter quidem peccat officarius accipiens aliquid agendum contra suum officium, non tenetur tamen eo ipso ad restitutionem accipi.
- 140 Accipiens maius stipendium quam à lege seu Principe taxatum sit si nullo peccat, & ad restitutionem tenetur: nisi libera omnino voluntate donatum sit.
- 141 Duo casus in quibus non est censendum rater donatum.
- 142 Peccat quidem mortaliter officarius qui accipit contra legem à se iuramentum sui officij, prohibentem accipere supra taxatum stipendium, sed non obligatur ad restitutionem accipi, nisi lex ipsa reddat eum inhabilem ad illud resumendum.
- 143 Libere potest talis plus accipere ratione suscepti laboris, ad quem non tenetur.
- 144 Itemque ratione exhibiti obsequij, ad quod non tenebatur.
- 145 Ac etiam ratione conditionis persone sue sue, siue donatum.
- 146 His non obstat lex prohibens ne quid libere donatum accipiat.

139. **N**uem numerantur restitutionis circumstantiæ duobus hinc versibus indicatæ.

Quis, qui restituet, cui, quantum, quomodo, quando.

Quo ordine, quove loco, que causa excuset iniquum.

Quorum sentus est circa restitutionem faciendam considerandum esse quis restituere teneatur; quid restitui debeat; cum facienda sit restitutio; quantum sit restituendum; quomodo, & quando, quo ordine, & quo loco sit restituendum; & demum quæ sint causæ propter quas excusetur aliquis ab obligatione restituendi. Qualiter autem secundum vnam quæque eorum iudicandum sit de obligatione nobis ad explicandum proposita, tractatur: quæ ad singulas spectant, singulis capitibus singulatim persequemur.

CAPVT XI.

De eo qui ad restitutionem faciendam tenetur.

136. **V**Na generalis regula (quam habet Nauarr. in Enchirid. c. 17. num. 12.) datur de eo qui tenetur ad restitutionem: nempe Quod omnis & solus ille ad restitutionem tenetur qui rem aliam quam alienam tenet, vel lege specialis iustitiæ aliquid alteri verè debet. Ex qua regula idem Nauarr. notat inferri, quod ad restitutionem obligetur primò is, qui rem alienam habet. Secundo is qui tenetur ex contractu alio: ut ex marito, deposito, commodato. Tertio is, qui ex quali contractu, ut ex tutela, cuius negotiis gestis, communiõne rerum, aditione hæreditatis, & solutione indebiti de quibus in li. 3. tit. 28. Adde & ex officio, quod etiam, censetur quasi contractus. Quarto is, qui ex lege aliqua vel statuto talis obligationem imponente in conscientia. Quinto, is qui ex restamento, vel alia vltima voluntate. Sexto is, qui ex iusta Iudicis sententia. Septimo is, qui ex delicto quo alteri damnum intulit siue in bonis animarum, ut ex scandalo: siue in bonis honorarii, hoc est, in honore, fama, vel gloria, ut ex contumelia aut detractio: siue demum in bonis pecuniariis, ut ex furto vel rapina, dolo vel fraude, aut iniusta metus incussione, quæ aliquid ab altero extortum est. Octauo, is qui tenetur ex quasi delicto ut Iudex ex iniusta sententia, quam tulit ob impericiam iuris, vel stabularius ob amissionem rei sibi commendatæ ab hospite; vel dominus bestiarum, ob ipsam non bene custoditam, &c. Nono is, qui participat in iniusta acceptioe.

137. Ex quibus omnibus: primus ad restitutionem tenetur saltem, ratione rei iuste acceptæ; secundus verò tertius & quintus, ratione iuste acceptiois: quartus & sextus, ratione saltem rei iniuste acceptæ: nempe quod licet sine peccato refort accipere, erunt tamen alteri tradere ex iustitia teneantur per legis vel statuti, vel Iudicis determinationem: septimus, porro, & octauus, ratione iniuste acceptiois: nonus denique ratione participatiois in iniusta acceptioe: de quibus iustè enter dictum est in præcedenti tractatu: quæque restant sic connexa sunt cum post dicendis, ut commodius differantur, quam hic tradantur. Nisi quod consultum videatur de eo qui ad restitutionem obligatur ob abusum officij ad

damna impedienda instituti, tradere seorsim alia quod documenta: meritò notanda à Confessariis, pro difficultatibus, quæ in tali materia possunt passim occurrere.

Documenta de eo qui ad restitutionem tenetur ratione abusus officij instituti ad impedienda aliena damna.

Primum documentum est. Si à restitutione non ex officio tenetur is qui infert damnum, quod impedire non tenetur, ex officio: multo minus is excusabitur qui infert eum ex officio tenetur impedire. Ratio patet quia talis magis cæcæ paribus, iniuria facere aperte censetur.

138. Secundum est. Cum quis officium ex quo tenetur damnum impedire, nec in suam utilitatem, nec mercede conductus accipit: ad restitutionem tunc tantum tenetur, cum ex lata culpa ipsius, tale damnum accidit. Cum verò id ipsum officium accipit in suam utilitatem, vel accepta mercede illud exercet, tenetur ad restitutionem etiam tunc, cum per leuem tantum suam culpam damnum euenit. Ratio est, quia in priore casu, ad excusandum ipsum à restitutione, sufficit communiter requisitam adhibuisse diligentiam. In posteriori autem ob utilitatem ex officio perceptam, maior diligentia adhibenda fuit: ita ut gerens tale officium, non modo diligens, sed etiam diligentior esse debuerit. Vnde in istiusmodi obligatione locum habent regulæ superius traditæ numero 20. & duobus sequentibus, perinde ac in ea, de qua ibidem agitur ex contractu nata. Cui hæc meritò similis dicitur, ut notat Petrus à Nauarr. in lib. 3. De restit. cap. 3. num. 3. quando quidem is qui ex officio tenetur ad restitutionem, ut tutor, Iudex, &c. ex quasi contractu tenetur placet sapientibus: & vice versa, is qui tenetur ex contractu, tenetur ex quasi officio, ut argumento est; quod depositarius iudicetur debere quasi ex officio diligenter seruare rem sibi commissam: & sic de aliis huiusmodi.

Sed a luente obiter, quod idem subiungit in sequen. num. 8. eum qui se in aliqua arte peritum, & magnum proficetur, tenetur ad restitutionem damni ob culpam ipsius, etiam leuissimam contingentis et, qui diligentior em quaesisset, & reuera inuenisset: dimisitque deceptus ob professionem prædictam, quæ talis commendauit se ipsum pro diligentissimo.

139. Tertium documentum est: Eum peccare mortaliter qui pretium accipit: ut præstet aliquid contra suum officium. Ratio est, quia contravenit legi officij sui, ad cuius obseruationem, ut communiter solet, obstrinxit se iuramento, atque damno inde secuto causam dedit efficacem: non secus ac cum nauclerus agendo contra rectam rationem gubernandi, dat causam submersionis nauis. Attamen ad restitutionem accipi non tenetur, ex eodem auctore ibid. nu. 15. etiam si publicum stipe adium accipiat, nisi detur lex humana, quæ ipsum talis acceptiois incapacem reddat. Nam quamuis turpiter accipit, puta pro transgressioe legis quam seruare tenebatur, non accipit tamen iniuste: siquidem libera voluntate ei datum est: maxime si ut sepe fit, precibus dantis inductus est accipere.

140. Quartum est: Officiarium peccare mortaliter, cum obligatione ad restitutionem, si maius stipendium accipiat, quam ei assignatum sit per legem sui officij, à Rege, ut communiter solet, editam & à Senatu confirmatam. Eam esse communem sententiam Doctorum aliquot citatis notat Lud. Molina De iust. & iure tract. 2. disp. 83. Probatur verò quia talis lex est moralis, ideoque in conscientia obligans ad culpam, prout in sequenti libro decimo tertio cap. 18. docebitur. Deinde cum per eiusmodi legem taxetur pretium iustum, non secus ac per taxationes à Principe vel Magistratu factas pro tritico, vino, carnibus, & id genus aliis: sicut plus accipiens pro tritico, aut vino, alitve eius generis, quam taxatum est, tenetur ad restitutionem: ita etiam tenetur Officialis, qui maius stipendium accipit quam taxatum est à lege: quid similiter transgressus est pretium iustum, nisi sit gratis & libera voluntate oblatum.

141. Id quod vsu venire censendum non est in duobus casibus satis vltimis. Prior est, quando Officialis aliquatenus recusat actum officij sui exercere, nisi supra stipendium assignatum quantitas aliqua ei detur: tunc enim extorsio est: & id quod